

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Декан юридичного

факультету
Сергій БАНАХ

2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Директор Навчально-наукового інституту
новітніх освітніх технологій
Святослав ПИТЕЛЬ

2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Проректор з науково-педагогічної
роботи

Віктор ОСТРОВЕРХОВ

2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни “ ФІЛОСОФІЯ ПРАВА”
ступінь вищої освіти – бакалавр
галузь знань – 08 Право
спеціальність – 081 Право
освітньо-професійна програма – «Право»

кафедра теорії права та конституціоналізму

Форма навчан ня	Курс	Семе стр	Лекції (год.)	Практичні заняття (год.)	ІРС (год.)	Тренінги	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Залік (сем)	Екз. (сем.)
Денна	2	3	32	14	3	6	65	120	–	3
Заочна	2	3, 4	8	4	–	–	108	120	–	4

ТЕРНОПІЛЬ – ЗУНУ
2024

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 08 Право, спеціальності 081 Право, затвердженої Вченою радою ЗУНУ (протокол № 10 від 23 червня 2023 року).

Робочу програму склали доцент кафедри теорії права та конституціоналізму, кандидат юридичних наук, доцент **Тетяна ПОДКОВЕНКО**

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії права та конституціоналізму, протокол № 1 від 29 серпня 2024 року.

В.о. завідувача кафедри теорії права
та конституціоналізму _____

Наталія ЧУДИК

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 081 Право,
протокол № 2 від 30 серпня 2024 року

Голова групи
забезпечення спеціальності _____

Ірина ЛУКАСЕВИЧ-КРУТНИК

Гарант ОП _____

Наталія ЧУДИК

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВА»

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВА»

Дисципліна «Філософія права»	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 4	Галузь знань – 08 Право	Статус дисципліни обов'язкова Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 4	Спеціальність – 081 Право	Рік підготовки: <i>Денна – 2</i> <i>Заочна – 2</i> Семестр: <i>Денна – 3</i> <i>Заочна – 3,4</i>
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти – бакалавр	Лекції: <i>Денна – 32 год.</i> <i>Заочна – 8 год.</i> Практичні заняття: <i>Денна – 14 год.</i> <i>Заочна – 4 год.</i>
Загальна кількість годин – 120 год.		Самостійна робота: <i>Денна – 71 год.</i> <i>Заочна – 108 год.</i> Тренінги: <i>Денна – 6 год.</i> Індивідуальна робота: <i>Денна – 3 год.</i>
Тижневих годин – 8, з них аудиторних – 3		Вид підсумкового контролю – екзамен

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВА».

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Метою дисципліни «Філософія права» є формування у студентів теоретичних і прикладних знань про сутність та зміст права як міри свободи особи в її взаємовідносинах із державою, владою, законом, суспільством; філософсько-методологічним змістом сучасної юриспруденції та способами його застосування у професійній діяльності юриста і полягає у наступних аспектах:

а) **науково-юридичний:** сформувати у студентів глибокі філософсько-правові знання щодо розуміння змісту та сутності права, його цінності та значення у житті людини, суспільства та держави;

б) **загальноосвітній:** вивчення наукових підходів до розуміння права, сучасних концепцій праворозуміння та їх впливу на державотворчі та правотворчі процеси, дослідження проблемних аспектів співвідношення права і влади, права і власності, злочину і покарання, проблемних аспектів формування громадянського суспільства та правової держави;

в) **виховний:** сприяти формуванню гуманістичного праворозуміння, що визначає у перспективі уявлення майбутнього правника про місце права у регулюванні суспільних відносин, а також характер правової реалізації цих відносин певними юридичними засобами, способами та методами з метою приведення їх у відповідність до потреб суспільства, забезпечення у ньому порядку та стабільності, сприяти формуванню високої правової культури майбутнього юриста.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Завдання вивчення дисципліни «Філософія права» у набутті студентами знань, умінь і здатностей (компетенцій) ефективно реалізовувати набуті теоретичні знання на практиці. У результаті вивчення навчальної дисципліни

студент повинен знати:

- методологію дослідження державно-правових явищ, проблемних аспектів реалізації та захисту прав і свобод людини, формування громадянського суспільства та правової держави;
- основний зміст всіх розділів філософії права, вільно володіти термінологічним апаратом філософії права;
- передумови виникнення філософії права, її предметну, методичну і функціональну особливість;
- основоположні концепції, теорії, наукові підходи сучасного праворозуміння;
- основні напрями, підходи, методи і принципи філософсько-правових досліджень проблем сучасного державо- та првотворення;
- основні філософсько-правові підходи в осмисленні складного феномену права на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

студент повинен уміти:

- на основі ґрунтовного знання філософії права опанувати самостійним стилем мислення, засвоїти специфіку філософського осягнення дійсності;
- використовувати специфіку філософсько-правового способу мислення щодо аналізу співвідношення права і влади, права і держави, права і закону, проблемних аспектів права власності, покарання;
- застосовувати принципи і настанови філософії права до аналізу та розв'язання конкретних юридичних проблем;
- аналізувати першоджерела з філософії права і обґрунтовувати власну позицію стосовно актуальних правових проблем;
- обґрунтовувати можливості і позитивне значення філософського бачення сучасних правових проблем у його сумірності з нормами моралі, гуманістичним світоглядом;
- обґрунтовувати актуальність філософії права як практичної філософії в житті людини;
- проілюструвати своєрідність філософського осмислення права та його вплив на розв'язання проблем світогляду, людини, наукового пізнання і практичної діяльності.

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування яких забезпечує вивчення дисципліни.

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни.

Для успішного оволодіння курсом «Філософія права» студентам необхідно мати знання та набути вмінь і практичних навичок з курсів: «Філософія», «Теорія держави і права», «Історія держави і права України», «Соціологія права», «Конституційне право», «Основи римського права», «Юридична деонтологія і професійна етика». Це дає можливість більш підготовлено досліджувати основні філософсько-правові категорії та зміст сучасних державно-правових проблем.

2.5. Результати навчання:

Програмні результати навчання, здобуті під час вивчення дисципліни «Філософія права», дозволяють студентам в процесі професійної реалізації:

РН 6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВА»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОДОЛОГІЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ПРАВОВИХ НАУК. ГУМАНІСТИЧНИЙ ЗМІСТ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО ЗНАННЯ. ОНТОЛОГІЯ ПРАВА. ФОРМИ БУТТЯ ПРАВА. АКСІОЛОГІЯ ПРАВА. ПРАВО ЯК ЦІННІСТЬ ТА ЦІННОСТІ У ПРАВІ. ПРАВОВА ГНОСЕОЛОГІЯ. ПРОБЛЕМА ІСТИНИ В ПРАВІ. ПРАВОВА АНТРОПОЛОГІЯ: ГУМАНІСТИЧНА ПРИРОДА ПРАВА. ТИПОЛОГІЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ.

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ І МЕТОДОЛОГІЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ПРАВОВИХ НАУК. ГУМАНІСТИЧНИЙ ЗМІСТ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО ЗНАННЯ.

Філософія права як окрема самостійна наукова і навчальна дисципліна. Загальна характеристика філософії права, її значення і місце в системі юридичної освіти і практики. Традиції філософсько-правових досліджень. Основні підходи до визначення сутності та цілей філософії права: наука про природу права, наука пізнання права, наука, що розробляє фундаментальні поняття права, наука, що утворює вищий рівень методології права тощо.

Сучасна дискусія про предмет філософії права. Сутність філософського підходу до права. Значення парадигми новітньої науки для розуміння права. Право як засіб реалізації загальнолюдських цінностей. Зв'язок права з державою та громадянським суспільством.

“Вічні” проблеми філософії права: пізнання сенсу природного права; діалектика природного і позитивного права; співвідношення моралі і права; особистості, суспільства і держави; природи влади і права; права і свободи, права і закону.

Методологія філософії права в контексті інших наук (теорії держави і права, історії держави і права, міжнародного права, порівняльного правознавства, соціальної філософії, політології, етики, герменевтики та ін.) Методологічний плюралізм філософії права.

Принципи філософії права. Основні функції філософії права. Структура філософії права.

Філософія права в системі правових наук. Місце філософії права серед юридичних та гуманітарних наук. Співвідношення філософії права, загальної теорії права і соціології права. Філософія права як наука взаємодії та концептуальної єдності філософії і права. Обґрунтування необхідності філософії права. Значення філософії права в підготовці майбутніх юристів.

ТЕМА 2. ОНТОЛОГІЯ ПРАВА. ФОРМИ БУТТЯ ПРАВА.

Правова онтологія як розділ філософії права, в якому досліджуються проблеми природи права і його основ, сутність права і форм його існування. Онтологічні основи соціально-правової реальності. Ідея права. Сенс права. Сутність права як філософсько-правова проблема (природа нормативного в праві).

Онтологічна природа права. Правова реальність. “Широке” і “вузьке” розуміння правової реальності. Форми існування права.

Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності, їх зміст і співвідношення. Два основних підходи до розуміння природного права і його співвідношення з позитивним. Позитивне право як інституційне утворення та нормативний регулятор суспільних відносин. Переваги та недоліки позитивного права. Нормативний та ціннісний характер позитивного права.

Форми буття права: ідея права, закон, правове життя. Динамічна структура правової реальності. Ідея права як вихідний логічно перший компонент правової реальності. Багатомірність сутності права та діалектика форм його існування.

ТЕМА 3. АКСІОЛОГІЯ ПРАВА. ПРАВО ЯК ЦІННІСТЬ ТА ЦІННОСТІ У ПРАВІ.

Правова аксіологія як розділ філософії права, в якому аналізуються правові цінності (справедливість, свобода, рівність, права людини і т.п.), їх співвідношення і способи реалізації у сучасному правовому житті. Особливості ціннісного підходу в дослідженні права. Ціннісні основи права. Право як загальне благо. Право як цінність та елемент загального блага. Цінносно-правовий імператив: закон (позитивне право) і держава мають бути правовими.

Справедливість як основна правова цінність. Природа і сутність справедливості. Ціннісні установки та ціннісні орієнтації в правовій реальності. Зміст та взаємозв'язок правових установлень та орієнтацій. Правові ціннісні установки як фактор формування активності соціальних суб'єктів. Законний інтерес як правова цінність. Право в аксіологічному вимірі як форма існування загальнолюдських цінностей.

Свобода як цінність. Право як форма свободи. Свобода як право вибору. Свобода – один із основоположних ідеалів сучасних демократичних держав. Свобода і відповідальність. Відповідальність як органічна властивість свободи.

ТЕМА 4. ПРАВОВА ГНОСЕОЛОГІЯ. ПРОБЛЕМА ІСТИНИ В ПРАВІ.

Правова гносеологія як розділ філософії права, в якому досліджуються особливості процесу пізнання в сфері права, проблема істини, основні етапи, рівні і методи пізнання в праві.

Особливості пізнання істини в праві. Залежність пізнання істини в праві від онтології права. Нормативність як критерій істини права в легізмі. Легізм про закон як істину в останній інстанції.

Істина в праві та істинність права. Правова норма, істина і справедливість. Догматизм та релятивізм в правовій гносеології. Гносеологічна антиномія норми права.

Правова епістемологія: істина у правотворчості та правозастосуванні. Пізнавальні процеси у правотворчості. Поняття правотворчості та її основні ознаки та принципи. Взаємозв'язок правотворчості з правовою реальністю. Основні напрямки вдосконалення правових норм і практики їх застосування. Істинність юридичної норми. Внутрішня та зовнішня істинність правової норми. Встановлення істинних юридичних норм як мета законодавчої діяльності.

Поняття правореалізації. Види реалізації правових норм. Особливості процесу реалізації права. Істина як мета правозастосовувачої діяльності. Правова практика як критерій правової істини.

ТЕМА 5. ПРАВОВА АНТРОПОЛОГІЯ: ГУМАНІСТИЧНА ПРИРОДА ПРАВА.

Правова антропологія як розділ філософії права, який висвітлює основні проблеми відносин людини і права, вчення про спосіб людського буття. Природа людини і право. Антропологічні основи права.

Людинознавчі вчення XIX – XX ст.: “філософія життя” про ідею “надлюдини”, психоаналітичні погляди на людину, екзистенціальний та персоналістський аналіз проблеми людини, феноменологічна філософія людини, філософська антропологія, сучасна релігійна філософія про людину.

Філософський зміст та обґрунтування прав людини. Права людини як безпосередній вираз особистісної цінності права. Гуманістична природа права. Гуманізм в праві як втілення ідеї людинолюбства в сфері права. Людина як міра права та держави. Право в антропологічному вимірі як спосіб людської взаємодії (співіснування), що можливий завдяки людській здатності бути автономним суб'єктом, який визнає таким же суб'єктом іншого. Особистість як адекватна форма соціального буття. Реалізація особистісної цінності права у правовій державі.

ТЕМА 6. ТИПОЛОГІЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ.

Поняття типу праворозуміння. Тип праворозуміння як сукупність основоположних ідей та принципів, що лежать в основі правового життя суспільства і впливають вирішальним чином на її розвиток.

З історії виникнення легізму як типу праворозуміння. Легізм як тип праворозуміння: основні ідеї та принципи. Соціокультурні передумови європейського легізму.

Позитивізм як теоретична засада легізму. Основні ідеї юридичного позитивізму. Онтологія права з позицій легізму. Право як державно-владне веління, наказ, владна настанова. Ідея кратичної (силової, примусової) функції права в легізмі. Держава як єдиний творець права. Принцип етатистського патерналізму. Норма як єдина форма існування права. Формально-логічний та техніко-інструментальний підхід до пізнання права в легізмі. Абсолютизація кратичної функції права. Критика легістами юснатуралізму.

Юридичне праворозуміння. Юснатуралістичний підхід до проблеми права. Природно-правовий підхід до проблеми співвідношення права і закону. Витоки концепції природного права. Принципи природного права: принцип природної справедливості, принципи свободи, добра, рівності, гармонії

існуючого, принцип краси, істини, спільного блага, принцип абсолютної цінності життя. Ренесанс концепції природного права в сучасному світі.

Лібертарна концепція права. Проблема взаємозв'язку права та закону, критерію правової якості закону як основні проблеми лібертарної концепції. Позитивація права (законотворчість). Правова якість закону та держави як актуальна проблема сучасності.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА. ФІЛОСОФІЯ НЕПРАВА (НЕСВОБОДИ). ФІЛОСОФІЯ ЗЛОЧИНУ. ФІЛОСОФІЯ ПОКАРАННЯ. ПРАВО І ВЛАСНІСТЬ. ПРАВО І ВЛАДА. ІДЕЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ І РЕАЛЬНОСТІ. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ТВОРЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.

ТЕМА 7. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА.

Нормативістська теорія права Г. Кельзена. Нормативізм Г. Кельзена як модернізована форма юридичного позитивізму. Право як примусовий нормативний порядок (система). Ієрархія норм права за Г. Кельзеном: основна норма, конституційні норми, загальні та індивідуальні норми. Роль в правотворчості судового прецеденту. Юриспруденція як наука про належне.

Історична школа права (Г. Гуго, Ф. Савіньї, Г. Пухта). Консерватизм історичної школи права. Первинність історичного права стосовно позитивного права. Виникнення та історичний розвиток права. Критика доктрин природного права, теорії договірної походження держави та принципу розподілу влади.

Соціологічний позитивізм Р. Ієрінга. Соціологічно-прагматичний та утилітаристський аспекти права. Держава та право як продукти суспільного розвитку, складники соціального життя, результат цілеспрямованої діяльності людей. Об'єктивне та суб'єктивне значення права. Право як захищений державою інтерес та як дисципліна примусу. Держава як єдине джерело права. Співвідношення “держави” і “особи”.

Політико-правова доктрина солідаризму. Концепція соціальної солідарності Л. Дюгі. Критика ідеї рівності і природних прав людини. Поняття соціального обов'язку та соціальної функції. Соціалізація права. Співвідношення держави, позитивного права і соціальної норми. Ідея “синдикалістського федералізму” Л. Дюгі. Суспільні відносини як джерело правової норми.

Соціологічна юриспруденція. Багатоаспектний підхід до дослідження права. Школа “вільного права” Є. Ерліха. Критика юридичного позитивізму. “Живе право” як результат взаємодії суспільного права, права юристів і державного права. Роль судової та адміністративної правотворчості. Правові інститути у їх взаємозв'язку як живе право. Взаємозв'язок та відмінності права та звичаю.

Психологічна концепція права Л. Петражицького, її теоретичні та методологічні джерела. Право як явище індивідуальної психіки людини. Право як особлива форма (різновид) психічних переживань окремого індивіда. Імперативно-атрибутивний характер права. Право і мораль крізь призму психічних чинників.

Сучасний розвиток психологічного напрямку в праві. Гарвардська школа права Р. Паунда. Право як “інструмент соціального контролю”. Три складові права: правопорядок, сукупність приписів та правозастосовча діяльність в суду та адміністрації. Протиставлення “права в книгах” і “права в дії”. “Юридичні постулати цивілізаційного суспільства” Р. Паунда.

Реалістичні концепції права в США (К. Ллевін, Дж. Френк). Школа правового реалізму як теоретична опозиція школі юридичного позитивізму та “соціологічній юриспруденції” Р. Паунда. Місце нормативних приписів та правозастосовчої діяльності в правовому регулюванні.

Інтегративна юриспруденція як синтез наукових правових концепцій. Неокласичний підхід до наукової раціональності. Право як цілісне інтерсуб'єктне явище у вченні Дж. Холла. Оновлення природно-правових традицій поєднанням з аксіологічним (ціннісним) підходом у праві. Цінності як обов'язковий атрибут правової норми. Норма як «захищене ціннісне судження». Інтегративна юриспруденція як етичне виправдання діючого права. Зміст права в інтегративній юриспруденції.

ТЕМА 8. ФІЛОСОФІЯ НЕПРАВА (НЕСВОБОДИ).

Категорія неправда (несвободи). Основні види неправда за Г. Гегелем. Обман і злочин як форми неправда. Проблема співвідношення неправда та справедливості. Вчення Г. Сллінека про психологічні наслідки неправда (неправди). Генеза інституту неправда. Проблема неправда в історії філософії права.

Радянське неправдо як ідея і реальність. Ознаки радянського неправда: антагонізована ментальність, абсолютний етатизм, надзорська нормативізація всіх сфер життя, авантюристський характер соціальної практики, криміналізація соціального життя, інволюція і бруталізація правосвідомості.

Неправдова держава як форма несвободи. Основні риси неправдової держави. Заперечення індивідуальної свободи. Антигуманізм неправдової держави.

Неправовий закон як особлива форма неправа. Ознаки неправового закону. Соціокультурні засади творення неправового законодавства. Сутність сучасної української держави. Шлях трансформації українського неправового простору в правовий.

ТЕМА 9. ФІЛОСОФІЯ ЗЛОЧИНУ І ПОКАРАННЯ.

Предмет філософії злочину. Онтологія злочину. Філософсько-правовий аспект дослідження злочину: злочин як кримінально-правовий феномен, злочин як багатовимірне соціальне явище в широкому контексті культурно-цивілізаційного процесу.

Антиномічний підхід до проблеми злочину. Розуміння злочину у різних типах праворозуміння.

Злочин як норма цивілізованого світу і як аномалія. Представник соціологічної юриспруденції Е.Дюркгейм про визнання злочинності нормальним явищем життя. Ознаки “нормальності” злочинної діяльності.

Визначення злочину в Кримінальному кодексі України. Значення поняття злочину для характеристики поведінки людей. Антиномічність поняття злочину.

Право покарання. Внутрішній зв'язок злочину і покарання. Ідея покарання в типах праворозуміння. Покарання і втілення цінності закону з позицій позитивізму. Покарання як засіб відновлення справедливості, як віддачі рівним за рівне в природноправовому праворозумінні. Ефективність права і характер покарань. Принцип абсолютної цінності людського життя.

Генеza інституту покарання. Концепт справедливого покарання у контексті філософії Просвітництва. Вчення І.Канта про смертну кару. Вчення Ч. Беккарія про смертну кару, її неефективність і невиправданість.

Позбавлення волі як тип покарання. Основні вади інституту ув'язнення і шляхи їх подолання. Протилежність мети ув'язнення та її наслідків. В'язниця як школа злочинності. Смертна кара як міра покарання. Суперечлива природа інституту смертної кари. Необхідність покарань як умова існування правової системи.

ТЕМА 10. ПРАВО І ВЛАСНІСТЬ. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДОГОВОРУ В ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.

Власність як чинник історичного поступу та умова розвитку і свободи особистості. Роль інституту власності в історії права. Римське право і власність. Антиномічність власності. Дві тенденції в розумінні природи власності: власність як основне джерело і причина історичних катаклізмів та власність як передумова розвитку людини. Людинотворча функція власності.

Онтологія власності. Економічний, релігійний та філософський виміри власності.

Право на власність як природне право людини. Юридична природа власності. Юридична природа власності. Зміст права власності. Проблема права власності в різних типах праворозуміння. Закон як засіб усталеності власності.

Антропологічні засади правового договору. Етимологія слова “договір”. Онтологічний аспект правового договору. Договір як форма буття права. Антропологічні передумови договору як форми буття права.

Функції договору у приватному праві. Регулятивна функція договору. Функція юридичного факту. Функції договору: ініціативна, програмно-координаційна, інформаційна, гарантійна, захисна. Гуманістично-творча функція договору. Свобода договору і право приватної власності.

Правовий договір в контексті проблеми творення громадянського суспільства. Приватне право як сфера свободи та приватної ініціативи. Роль приватного договору у сучасному суспільстві. Інститут правового договору як гарант творення суспільства приватних власників – громадянського суспільства.

ТЕМА 11. ПРАВО І ВЛАДА.

Поняття політико-правових інститутів та їх роль в реалізації права. Основні політико-правові інститути. Держава як важливий політико-правовий інститут та відносно самостійна підсистема публічної влади та управління суспільством.

Поняття влади, її філософські характеристики, роль та призначення в суспільному житті. Влада як різновид управління. Влада як вольові відносини між людьми. Засади визнання влади. Ідея влади в історії філософії права.

Держава і право. Принцип первинності права. Історичний та функціональний аспекти. Принцип верховенства права та його зміст. Співвідношення влади і права. Влада і закон. Право на примус та його виправдання. Поняття легітимності та легітимації. Види легітимації. М.Вебер про традиційну, харизматичну та раціонально-правову легітимацію. Принципи легітимації: суверенітет народу і права людини.

Філософські проблеми права і влади в сучасному перехідному суспільстві. Проблема взаємозв'язку права та влади в сучасній Україні. Правова держава і громадянське суспільство. Ознаки правової держави: наявність громадянського суспільства, поділ влади, верховенство права, реальність прав і свобод громадян, політичний та ідеологічний плюралізм. Поняття правового суспільства і перспективи його формування в Україні.

***ТЕМА 12. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ТВОРЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.
ОСОБИСТІСТЬ, ПРАВО, ДЕРЖАВА В СУЧАСНОМУ СВІТІ.***

Особливості становлення та формування концепції громадянського суспільства. Громадянське суспільство: історико-правові аспекти. Ідея громадянського суспільства в творчості античних мислителів. Г.Гегель про громадянське суспільство. І.Кант про громадянське суспільство.

Правова держава як втілення ідеї персоналістичної свободи. Генезис ідеї правової держави. Ідея правової держави та реальність. Правова держава як якісна форма буття права, конкретизація та втілення принципу формальної рівності. Права і свободи людини і громадянина. Чинна Конституція України та проблема реалізації прав та свобод людини і громадянина.

Громадянське суспільство як суспільство, в якому має місце і постійно розширюється сфера вільного волевиявлення, яка сприяє розкриттю внутрішнього потенціалу людей і досягається через систему інституцій та відносин, що покликані забезпечити умови для самореалізації окремих індивідів та їх об'єднань. Громадянське суспільство як царина приватної власності та індивідуальних інтересів.

Громадянське суспільство та правова держава: їх єдність та взаємообумовленість. Правові засади формування громадянського суспільства в Україні. Громадянське суспільство як необхідна передумова та суб'єкт творення правової держави. Проблеми реалізації ідеї правової держави та творення громадянського суспільства в сучасній Україні.

Філософсько-правовий аналіз правової реформи в Україні. Правова система України: поняття, зміст, сутнісні ознаки. Структура правової системи. Взаємодія елементів правової системи. Право як ядро та нормативна основа правової системи. Праворозуміння – концептуальний фундамент правової системи.

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ФІЛОСОФІЯ ПРАВА» ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ

№ n/n	Теми	Лекції	Практичні заняття	Інд. роб.	Тренінг	Сам. робота	Контр. заходи
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА, ЇЇ ЗАВДАННЯ ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ ТА ПРАВОВИХ НАУК. ОНТОЛОГІЯ ПРАВА. ФОРМИ БУТТЯ ПРАВА. АКСІОЛОГІЯ ПРАВА. ПРАВО ЯК ЦІННІСТЬ ТА ЦІННОСТІ У ПРАВІ. ПРОБЛЕМА ІСТИНИ В ПРАВІ. ПРАВОВА АНТРОПОЛОГІЯ: ГУМАНІСТИЧНА ПРИРОДА ПРАВА. ТИПОЛОГІЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ.						
1.	Тема 1. Предмет і методологія філософії права та її місце в системі правових наук. Гуманістичний зміст філософсько-правового знання.	2	2	1	3	6	Поточне опитування, тестування, есе
2.	Тема 2. Онтологія права. Форми буття права.	2				5	
3.	Тема 3. Аксиологія права. Право як цінність та цінності у праві.	2	2			5	
4.	Тема 4. Правова гносеологія. Проблема істини в праві.	2				6	
5.	Тема 5. Правова антропологія: гуманістична природа права.	2				7	
6.	Тема 6. Типологія праворозуміння.	4				2	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА. ФІЛОСОФІЯ НЕПРАВА. ФІЛОСОФІЯ ЗЛОЧИНУ. ФІЛОСОФІЯ ПОКАРАННЯ. ПРАВО І ВЛАСНІСТЬ. ПРАВО І ВЛАДА. ІДЕЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ І РЕАЛЬНОСТІ. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ТВОРЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ. ОСОБИСТІСТЬ, ПРАВО, ДЕРЖАВА В СУЧАСНОМУ СВІТІ. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ.							
7.	Тема 7. Сучасні концепції права.	4	2	2	3	6	Поточне опитування, тестування, есе
8.	Тема 8. Філософія неправа.	2	2			5	
9.	Тема 9. Філософія злочину і покарання.	4				5	
10.	Тема 10. Право і власність. Філософсько-правовий аналіз договору в приватному праві.	2	2			7	
11.	Тема 11. Право і влада.	4				5	
12.	Тема 12. Громадянське суспільство як суб'єкт творення правової держави. Особистість, право, держава в сучасному світі.	2	2			7	
	ВСЬОГО	32	14			3	

ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ

№ n/n	Теми	Лекції	Практичні заняття	Сам. робота
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА, ЇЇ ЗАВДАННЯ ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ СУСПІЛЬНИХ ТА ПРАВОВИХ НАУК. ОНТОЛОГІЯ ПРАВА. ФОРМИ БУТТЯ ПРАВА. АКСІОЛОГІЯ ПРАВА. ПРАВО ЯК ЦІННІСТЬ ТА ЦІННОСТІ У ПРАВІ. ПРОБЛЕМА ІСТИНИ В ПРАВІ. ПРАВОВА АНТРОПОЛОГІЯ: ГУМАНІСТИЧНА ПРИРОДА ПРАВА. ТИПОЛОГІЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ.			
1.	Тема 1. Предмет і методологія філософії права та її місце в системі правових наук. Онтологія права. Форми буття права. Аксиологія права. Право як цінність та цінності у праві. Антропологія права.	2	2	27
2.	Тема 2. Типологія праворозуміння. Сучасні концепції права.	2		27
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА. ФІЛОСОФІЯ НЕПРАВА. ФІЛОСОФІЯ ЗЛОЧИНУ. ФІЛОСОФІЯ ПОКАРАННЯ. ПРАВО І ВЛАСНІСТЬ. ПРАВО І ВЛАДА. ІДЕЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ І РЕАЛЬНОСТІ. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ТВОРЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ. ОСОБИСТІСТЬ, ПРАВО, ДЕРЖАВА В СУЧАСНОМУ СВІТІ. ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ.				
3.	Тема 3. Філософія неправа. Філософія злочину і покарання.	2	2	27
4.	Тема 4. Право і влада. Громадянське суспільство як суб'єкт творення правової держави.	2		27
	ВСЬОГО	8	4	108

5. ТЕМАТИКА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВА».

Практичні заняття мають на меті поглиблення теоретичних знань студентів і набуття ними необхідних практичних навичок філософсько-правового аналізу правових проблем сучасного державо-та правотворення.

Підготовка до практичних занять полягає у вивченні теоретичного матеріалу, ознайомленні першоджерелами і спеціальною науковою літературою по темі заняття. З метою перевірки рівня засвоєння матеріалу необхідно дати відповідь на контрольні запитання і виконати практичні завдання.

Важливою формою поглиблення знань з навчальної дисципліни «Філософія права» є підготовка студентами есе з проблемних питань курсу, їх заслуховування та обговорення на заняттях.

Робочою програмою вивчення навчальної дисципліни «Філософія права» передбачено проведення практичних занять у обсязі 14 годин. Заняття проводяться з усіх тем, передбачених робочим планом.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА, ЇЇ ЗМІСТ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ. ПРАВОВА ОНТОЛОГІЯ (2 год.)

Мета: проаналізувати основні напрямки розвитку світової філософсько-правової думки; охарактеризувати специфіку філософсько-правового підходу до розуміння права; визначити місце філософії права в системі філософії та юриспруденції; визначити функції та завдання філософії права; проаналізувати поняття «правова реальність», визначити співвідношення природного та позитивного права як основних структурних елементів правової реальності, охарактеризувати основні форми буття права; розвивати навички критичного аналізу при інтерпретації онтологічних аспектів правового буття.

Питання для обговорення:

1. Становлення «Філософії права» як науки і навчальної дисципліни. Предмет «Філософії права» та її завдання. Людиномірність філософсько-правового знання.
2. Функції та методологія «Філософії права як науки та навчальної дисципліни».
3. «Філософія права» у системі інших гуманітарних наук та юриспруденції. Значення курсу «Філософія права» для формування майбутнього юриста.
4. Онтологічна природа права. Правова реальність.
5. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності, їх зміст і співвідношення.
6. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя. Г.Гегель про буття права.
7. Правосвідомість як основний суб'єкт та джерело права.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.

ПРАВОВА АКСІОЛОГІЯ. ЦІННІСНИЙ ВИМІР ПРАВА ТА СИСТЕМА ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ. ПРАВОВА АНТРОПОЛОГІЯ: ГУМАНІСТИЧНА ПРИРОДА ПРАВА. (2 год.)

Мета: здійснити філософсько-правовий аналіз правових цінностей як найважливішого регулятора суспільних відносин, та їх класифікації; обговорити проблеми взаємозв'язку права і моралі, виявити особливості пізнання права в контексті сучасного правового розвитку; здійснити філософсько-правовий аналіз загальних закономірностей реалізації правових явищ в органічній єдності з сутністю людини та проявах її соціального буття.

Питання для обговорення:

1. Особливості ціннісного підходу в дослідженні права. Право як загальне благо.
2. Право як цінність. Ідеали та цінності в праві. Право як свобода і відповідальність. Право як рівність і справедливість.
3. Єдність та відмінність моралі і права у життєдіяльності суспільства, соціальних спільнот та особистості. Проблема взаємозв'язку права і моралі.
4. Антропологічні основи права. Права людини в історії філософії права. Ідейні джерела концепції прав людини.
5. Людинознавчі вчення XIX – XX століття. Концепція прав людини у сучасному викладі. Універсалізм прав людини. Аксиологічні аспекти євроінтеграції. Хартія основних прав, директиви Європейського союзу в аксиологічній системі Європейського Союзу.
6. Реалізація особистісної цінності права у правовій державі. Антропологізація законодавства і завдання філософії права.
7. Загальна характеристика правової гносеології. Категорія істини як центральна категорія правової гносеології. Правова практика як критерії правової істини.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3.
ТИПОЛОГІЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ (2 год.)

Мета: визначити основні аспекти плюралізму сучасного праворозуміння; охарактеризувати основні види праворозуміння; визначити вплив праворозуміння на сучасну юридичну науку та практику; набути знання про основоположні філософсько-правові ідеї і концепції праворозуміння; здійснити аналіз філософсько-правових аспектів феномену права та виявлення світоглядно-методологічних засад сучасного праворозуміння. визначити і застосовувати теоретичні поняття теми для аналізу й пояснення базових принципів праворозуміння.

Питання для обговорення:

1. Поняття праворозуміння. Основні типи праворозуміння.
2. Соціокультурні та теоретичні витоки юридичного позитивізму.
3. Сутність легізму. Основні ідеї та принципи легізму.
4. Юснатуралізм як тип праворозуміння. Витоки та генеза юснатуралістичних ідей. Поняття природного права.
5. Юридично-лібертарна концепція праворозуміння.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4.
СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВА (2 год.)

Мета: розкрити зміст та значимість сучасних концепцій прав, їх вплив на правове життя суспільства, розвинути навички критичного аналізу сучасних концепцій права та їх моделювання на правову реальність; визначити позитивні та негативні риси концепцій праворозуміння та їх вплив на сучасне розуміння права та прастосовну практику.

Питання для обговорення:

1. Теорія нормативістського розуміння права Г.Кельзена.
2. Психологічна концепція права Л.Петражицького. Значення психологічного чинника у сфері права.
3. Соціологічна юриспруденція. Теорія «живого права» Є.Ерліха. Концептуальний підхід до права Р.Паунда.
4. Реалістична школа права.
5. Історична школа права.
6. Соціологічний позитивізм Р.Ієрінга.
7. Соціологічні концепції права. Теорія солідаризму. Вчення Є.Ерліха про «живе» право.
8. Інтегративна концепція права.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5.
ФІЛОСОФІЯ НЕПРАВА. ФІЛОСОФІЯ ЗЛОЧИНУ І ПОКАРАННЯ (2 год.)

Мета: проаналізувати наукові підходи до трактування неправу; працювати над розвитком навиків критичного аналізу та оцінки законодавства з позиції його правового характеру та гуманістичного змісту; обговорити філософсько-правовий концепт проблеми злочину і на його основі обґрунтувати концепцію справедливого покарання та її необхідність; проаналізувати проблему смертної кари та визначити основні вади інституту ув'язнення.

Питання для обговорення:

1. Категорія неправу (несвободи). Г. Гегель про категорію неправу.
2. Генеза інституту неправу. Проблема неправу в філософії права. Радянське неправу як ідея і реальність.
3. Неправова держава як форма несвободи. Неправовий закон як особлива форма неправу.
4. Предмет філософії злочину. Онтологія злочину. Проблема злочинності в сучасній Україні та шляхи її подолання.
5. Право покарання. Внутрішній зв'язок злочину і покарання.
6. Генеза інституту покарання.
7. Концепт справедливого покарання у контексті філософії Просвітництва. Вчення Ч.Беккарія про злочин і покарання.
8. Суперечлива природа інституту смертної кари. Основні вади інституту ув'язнення.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6.
ПРАВО І ВЛАСНІСТЬ. ПРАВО І ВЛАДА (2 год.)

Мета: обговорити філософсько-правовий концепт проблеми інституту власності в історії права; проаналізувати власність як виключне породження закону та антропологічні засади правового договору; обговорити основні підходи у розумінні влади та її призначення у суспільному житті, обґрунтувати роль права у здійсненні влади; проаналізувати основні проблеми реалізації ідеї правової держави в сучасній

Україні; розвивати навички критичного аналізу при інтерпретації філософсько-правових концепцій права і влади.

Питання для обговорення:

1. Роль інституту власності в історії права. Онтологія власності. Три аспекти власності: економічний, релігійний, філософський.
2. Право на власність як природне право людини. Власність як виключне породження закону (І.Бентам).
3. Антропологічні засади правового договору. Функції договору в приватному праві.
4. Поняття влади, її роль та призначення в суспільному житті. Людська особистість як джерело влади.
5. Ідея влади в історії філософії права.
6. Співвідношення державної та політичної влади. Роль права у здійсненні влади.
7. Ідея правової держави та реальність. Право та влада в сучасній Україні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СУБ'ЄКТ ТВОРЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ (2 год.)

Мета: обговорити основні підходи становлення та формування концепції громадянського суспільства; проаналізувати персоналістичне право як веління і необхідну вимогу часу; працювати над розвитком навичок критичного аналізу та оцінки прав і свобод людини і громадянина в умовах правової реформи в Україні.

Питання для обговорення:

1. Громадянське суспільство: сутність, основні характеристики і значення в історичному розвитку.
2. Структура, функції та механізми функціонування громадянського суспільства.
3. Г.Гегель про громадянське суспільство. Держава і громадянське суспільство у поглядах В.Гумбольдта та Л. Штейна.
4. Ідея правової держави в історії філософії права.
5. Правова держава та громадянське суспільство: взаємозв'язок інститутів. Громадянське суспільство як суб'єкт побудови правової держави.
6. Роль правосвідомості та правової культури у формуванні правової держави. Проблема реалізації ідеї правової держави в сучасній Україні.

6.ТРЕНІНГ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВА».

Порядок проведення і тематика тренінгу з дисципліни «Філософія права»

Тренінг є незамінним елементом системи навчання. Тренінг – це насамперед навчання, що опирається на досвід людини, а також допускає, що присутні на тренінгу студенти, окрім отримання нової інформації, мають можливість відразу використати її на практиці, виробляючи нові навички.

Мета проведення навчального тренінгу:

- 1) інформування (про певні явища) та набуття учасниками тренінгу нових професійних навичок та умінь;
- 2) формування навичок співпраці, поваги та толерантності до інших поглядів;
- 3) формування навичок критичного та логічного мислення, аналізу, відбору та презентації інформації;
- 4) зміна стереотипів, поглядів на правову проблему;
- 5) підвищення здатності учасників до дискусії, обґрунтування власної позиції;
- 6) пошук ефективних шляхів розв'язання поставлених проблем завдяки об'єднанню зусиль учасників в тренінговій групі.

Рекомендований порядок підготовки студента до тренінгу: а) самостійне опрацювання відповідної наукової літератури; б) підготовка презентації та участь у дискусії в рамках аудиторного проведення тренінгу.

Тренінг проводиться наприкінці семестру на окремому занятті. За підсумками тренінгу викладач робить підсумок про рівень засвоєння студентами матеріалу та оцінює якість їх підготовки.

По-перше, магістральною метою навчальної дисципліни «Філософія права» є оволодіння студентами навичками застосування етико-правових норм академічної доброчесності.

По-друге, враховуючи мету та завдання навчальної дисципліни «Філософія права», студентам запропоновано підготовка презентації з обраної теми та участь у дебатах з актуальних філософсько-правових проблем.

Пропонована тематика актуальних філософсько-правових проблем.

Покарання в ХХІ ст.: раціоналізація чи гуманізація?

Смертна кара: за і проти.

Четверте покоління прав людини: розширення свободи людини чи втручання в особисте життя.

Відповідність сучасних законів України міжнародно-правовим цінностям: гасло чи реальність?

Штучний інтелект vs критичне мислення та свобода слова.

Плюралізм праворозуміння постмодерного суспільства: свобода чи невизначеність?

Обмеження прав і свобод в умовах воєнного стану: «За» чи «Проти».

Штучний інтелект в системі правосуддя: прогрес чи загроза.

7. САМОСТІЙНА РОБОТА З ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВА»

Самостійна робота є видом позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально-дослідницького характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни і завершується оцінюванням. *Метою* є самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи. Самостійна робота полягає у поглибленому розгляді окремих питань, розширенні отриманих на лекціях і в процесі самостійної роботи знань, розвиток вміння викладати отримані знання та відстоювати свою думку.

Самостійна робота з навчального курсу «Філософія права» полягає у самостійному науковому дослідженні актуальних, дискусійних питань з аналізу, оцінки методологічних засад пізнання державно-правових явищ. Результатом самостійної роботи має бути продемонстроване вміння розглядати важливу наукову тему, класифікувати різні підходи до неї, оперувати філософським категоріальним апаратом, викладати власне розуміння проблеми.

Самостійна робота з навчальної дисципліни «Філософія права» спрямована на те, щоб поглибити знання студента, навчити його мислити по-сучасному, мислити оригінально, нестандартно, самостійно, творчо. З цією метою пропонуються завдання по декількох рубриках: «Прокоментуйте ідею», «Заповніть таблицю», «Пишемо есе...». Самостійна робота виконується кожним студентом за визначеним варіантом.

Завдання “Прокоментуйте ідею” спрямована на розвиток самостійного мислення у студента, вироблення власної думки стосовно того чи іншого питання, бачення його в різних ракурсах. Для коментування пропонуються думки всесвітньо відомих вітчизняних та зарубіжних філософів права. Студент повинен осмислити думку, глибоко осягнути її і дати власне трактування цієї думки. Вона може співпадати з авторським розумінням проблеми або не співпадати. Виконання цього завдання сприятиме формуванню творчого, самостійного бачення проблеми, вироблення власного підходу до неї.

Завдання “Заповніть таблицю” розраховане на добре володіння студентами певної теми, додаткового опрацювання наукової літератури, монографій, без цього заповнити таблицю буде неможливо. Завдання передбачає вільне та глибоке володіння знаннями, здатність до порівняльного аналізу та узагальнення.

Завдання “Пишемо есе...” покликне сприяти розвитку філософської мислительної культури, творчому підходу до правової проблеми, власному баченні її. Для виконання цього завдання необхідно володіти здатністю до категоріально-понятійного мислення, певним рівнем філософсько-правового знання, вміти транслювати конкретне філософсько-правове знання на власне буття та правовий розвиток сучасного українського суспільства. Есе – це роздуми, що здійснюються автором вільно, без будь-яких схем.

ЗРАЗОК ЗАВДАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВА»

Завдання 1. Прокоментуйте думку:

Правова філософія “покликана зрозуміти підвалини права, що кореняться в глибинах культури. А в ширшому розумінні – зрозуміти людину завдяки розумінню права”. (В. В. Шкода “Вступ до правової філософії”).

Пояснить, як автор розкриває гуманістичний потенціал філософії права? На вашу думку, що означає “правова людина”? Розкрийте поняття “людина”, “особистість”, “громадянин”.

Завдання 2. Заповніть таблицю: Предмет та завдання філософії права як науки (на основі праць зарубіжних та вітчизняних науковців). Проаналізуйте їх твердження щодо розуміння предмета філософії права.

Завдання 3. Пишемо есе: Смертна кара: за і проти.

8. КРИТЕРІЇ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий бал (за 100 бальною шкалою) з дисципліни «Філософія права» визначається як середньозважена величина, в залежності від питомої ваги кожної складової залікового кредиту.

Модуль 1		Модуль 2	Модуль 3	Модуль 4
20 %	20 %	5 %	15 %	40 %
Поточне оцінювання	Модульний контроль	Тренінги	Самостійна робота	Екзамен
Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне усіх оцінок, отриманих на практичних заняттях та передбачає усне опитування, підготовку есе, наукових доповідей, тестування через систему Moodle. Оцінювання на практичних заняттях здійснюється за 100 бальною шкалою.	Підсумковий модульний контроль планується наприкінці семестру і проводиться у системі Moodle в позааудиторний час. Оцінювання модульного контролю здійснюється за 100 бальною шкалою та передбачає виконання 50 тестових завдань по 2 бали кожне.	Тренінг проводиться наприкінці семестру на окремих заняттях. Тренінг оцінюється за 100 бальною шкалою. Під час тренінгу оцінюються підготовлена презентація та участь у дебатах за визначеною темою.	Оцінювання самостійної роботи здійснюється за 100 бальною шкалою. Оцінка за самостійну роботу є середнім арифметичним оцінок за виконані завдання.	Екзамен передбачає виконання наступних завдань: 1. Два теоретичних питання – по 30 балів; 2. Дати визначення правової категорії – 20 балів; 3. 10 тестів по 2 бали. Екзамен оцінюється за 100 бальною шкалою

9. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

У процесі вивчення дисципліни «Філософія права» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- ✓ поточне опитування та тестування;
- ✓ контрольне модульне тестування;
- ✓ презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- ✓ виконання самостійної роботи;
- ✓ студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- ✓ підготовка есе;
- ✓ тренінги;
- ✓ підсумковий екзамен.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

За шкалою Університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65–74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

10. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Найменування	Номер теми
Мультимедійний проектор та проекційний екран	1 – 12
Програмне забезпечення базових інформаційних технологій: Microsoft Office, телекомунікаційне програмне забезпечення (Internet Explorer, Opera, Google Chrome, Firefox).	1 – 12
Наявність доступу до мережі Інтернет	1– 12
Персональні комп'ютери, ноутбук	1– 12
Комунікаційна навчальна платформа Moodle для організації дистанційного навчання	1– 12
Комунікаційне програмне забезпечення Zoom для проведення занять у режимі он-лайн (за необхідності)	1– 12

11. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

З ДИСЦИПЛІНИ «ФІЛОСОФІЯ ПРАВА»

І. ОСНОВНІ НАВЧАЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ ТА ПОСІБНИКИ:

1. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О. М. Балинська, А. С. Токарська, В. А. Яценко; за заг. ред. О. М. Балинської. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 612 с.
2. Антологія лібералізму: політико-правові вчення та верховенство права / Упор. : С. Головатий, М. Козюбра, О. Сироїд; Відп. ред. С. Головатий; Наук. ред. С. Головатий, О. Сироїд, О. Волкова, А. Черевко; Вст. сл. С. Головатий. К. «Книга для бізнесу», 2008. 992 с.
3. Антологія української юридичної думки: В 6-и т. / Ю. С. Шемшученко (заг. ред.), В. Д. Бабкін (упоряд.), І. Б. Усенко (відп. ред.). Т. 1: Загальна теорія держави і права, філософія та енциклопедія права. Київ: Вид. Дім «Юридична книга», 2002. 568 с.
4. Антропологія права: навч. посіб. / В. І. Кушерець, В. М. Кравець, С. О. Мосьондз ; за ред. В. І. Кушереця. К.: Знання України, 2011. 223 с.
5. Балинська О. М. Філософія права (вербально-біхевіористський підхід): словник (категорії, поняття, терміни). Львів: ПАІС, 2008. 164 с.
6. Бандура О. О. Єдність цінностей та істини у праві. Київ: НАВСУ, 2000. 200 с.
7. Баумейстер А. О. Філософія права: навчальний посібник. Київ : видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. 311 с.
8. Бернюков А. М. Юридична реальність: монографія. Хмельницький: ЦНТІ, 2016. 389 с.
9. Бліхар В. С., Рувін О. Г. Свобода. Громадянське суспільство. Держава. Філософсько-правовий дискурс: монографія. Київ: КНІСЕ, 2015. 357 с.
10. Гайдулін О. О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: підручник для вищих військових навчальних закладів. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 436 с.
11. Гегель Г. В. Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство. Київ: Юніверс, 2000. 330 с.
12. Карась А. Ф. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і неокласичних інтерпретаціях: монографія. Київ; Львів, 2003. 520 с.
13. Козловський А. А. Філософія права. Навчально-методичний посібник. Чернівці: Рута, 2003. 128 с.
14. Козюбра М. Практична філософія права: Монографія. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2024. 496 с.
15. Максимов С. І. Філософія права: сучасні інтерпретації: вибр. праці: статті, аналіт. огляди, переклади (2003 – 2011). 2-ге вид., допов. Х. : Право, 2012. 432 с.
16. Макушев П. В., Торяник В. М. Філософія та соціологія права (в схемах та визначеннях). Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 244 с.
17. Марченко О. В. Філософія права: навчальний посібник. Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний ун-т внутрішніх справ, 2015. 304 с.
18. Мельничук Н. Ю. Дискурс «злочину» та «покарання» у контексті класичної філософської парадигми: монографія. Львів: Край, 2006. 328 с.
19. Мельничук Н. Ю. Категорії злочин та покарання в європейській філософській традиції: монографія. Львів: Край, 2009. 360 с.
20. Патеї-Братасюк М. Антропоцентрична теорія права. Навчальний посібник. К. 2010. 396 с.
21. Патеї-Братасюк М. Г. Філософія права: Навчальний посібник. Тернопіль, 2006. 344 с.
22. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
23. Рабінович П. М. Філософія права: навчальний посібник в 5-ти ч. для студентів юридичних навчальних закладів. Львів : Галицький друкар. 2014. Ч. 1–2. : Філософія права. Гносеологія права. 232 с.
24. Рабінович П. М. (ред.) Філософія права: проблеми і підходи. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2005. 332 с.
25. Рабінович С. П. Природно-правові підходи в юридичному регулюванні: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2010. 576 с.
26. Ричков М. О. Філософія права (дискусії під час занять). Київ – НТУ, 2007. 138 с.
27. Сливка С. С. Проблеми філософії права: навч. посіб. Харків: Право, 2015. 192 с.
28. Сливка С. С. Природне та надприродне право: екстракційний і субстанційний аналіз. У 3-х частинах. Частина 1: Філософські погляди на природне право. Київ: Атіка, 2005. 224 с.
29. Сливка С. С. Українська національна філософія права: антологічний ракурс. Львів: Воля, 2001. 168 с.
30. Сливка С. С. Філософія права: навч. посібник. К.: Атіка, 2012. 255 с.

31. Філософія прав людини / За ред. Ш. Г'осепата та Г. Ломанна. Київ: Ніка-Центр, 2012. 320 с.
32. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О.П.Дзьобань, С.І.Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2009. 208 с.
33. Філософія права. За редакцією Джоела Фейнберга та Джоулса Коулмена. К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2007.
34. Філософія права: Навчально-методичний посібник / За ред. М.В.Костицького. К., 2007. 159 с.
35. Філософія права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / О.Г.Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. ; за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2017. 208с.
36. Філософія права (в схемах та визначеннях): навчально-методичний посібник / В.М.Торяник, П.В.Макушев ; Дніпровський ГУ. Херсон : ВД "Гельветика", 2019. 152 с.
37. Циппеліус Райнгольд. Філософія права / Є. М. Причепій (пер.з нім.). К.: Тандем, 2000. 300с.
38. Шкода В. В. Вступ до правової філософії / Міжнародний фонд «Відродження». Х.: Фоліо, 2007. 223 с.

II. НАУКОВІ СТАТТІ

39. Акуленко Д. Ю. Окремі проблеми побудови громадянського суспільства в Україні та його взаємодії з державою. *Альманах права*. 2019. Випуск 10. С. 99-102.
40. Акуленко Д. Ю. Формування громадянського суспільства в умовах сьогодення. *Альманах права*. 2021. Випуск 12. С. 115-119.
41. Андрусишин Б. І., Токарчук О. В. Не право сили, а сила права (регулятивна функція права трансформаційного періоду). *Альманах права*. 2018. Випуск 9. С. 72-75.
42. Бандура О. Антропологія права як складова філософської антропології (загальний нарис). *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2019. № 1. Том 17. С. 8-15.
43. Бандура О. Гносеологія права як складова філософії права (загальні думки). *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2018. № 1-2. Том 15-16. С. 25-33.
44. Бандура О. Гносеологія права як складова філософської гносеології (загальні міркування). *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2019. № 2. Том 18. С. 52-62.
45. Бандура О. О. Антропологія права як складова філософії права. *Філософські та методологічні проблеми права: науковий журнал*. 2017. № 1 (13). С. 102–111.
46. Бандура О. Онтологія права як складова філософської онтології (попередні міркування) *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2021. № 2. Том 22. С.48-55.
47. Бандура О. Праксеологія права як складова філософії права. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2017. № 2. Том 14. С. 11-23.
48. Баулін Ю.В. Філософсько-правові аспекти права на покарання – базової основи кримінально-правової системи України. *Право і суспільство*. 2022. №1. С.16-21.
49. Битяк Ю., Яковюк І. Права і свободи людини в умовах глобалізації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 80-93.
50. Бобровник С. В. Право та правосвідомість: взаємозалежність. *Альманах права*. 2018. Випуск 9. С.67-72.
51. Богініч О. Л. Громадянське суспільство, держава, особа: правові засади взаємодії в умовах демократичного розвитку. *Альманах права*. 2019. Випуск 10. С.102-107.
52. Богініч О. Л. Дотримання природних прав людини як критерій суб'єктності правової держави: досвід України. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С.116
53. Богініч О. Л. Природно-правові та позитивістсько-правові аспекти інтеграційних процесів в Україні. *Альманах права*. 2015. Випуск 6. С. 134-139.
54. Бондаренко Б. Д. Закономірності у праві як засіб відображення принципу верховенства прав людини: підходи до класифікації. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С.125-128.
55. Братасюк В., Братасюк М. Принцип визнання як необхідна засада становлення людини-особистості як суб'єкта права. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2021. № 1. Том 21. С.22-28.
56. Братасюк М. Філософія захисту прав людини з позицій сучасного правового мислення. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2020. № 1. Том 19. С. 14-20.
57. Братасюк М.Г. Право як монолог державної влади в контексті сучасного українського розвитку. *Проблеми філософії права*. 2008-2009. Т. VI-VII С. 54-59.

58. Булигін Є. Кант і сучасна філософія права. *Філософія права і загальна теорія права*. 2015. №1-2. С.304-311.
59. Варакута І. О. Правова свідомість, правове виховання та правова освіта: парадигма взаємообумовленості. *Альманах права*. 2020. Випуск 11. С. 91-95.
60. Васецький В. Ю. Витоки природного права: історичний аспект. *Альманах права*. 2018. Випуск 9. С.131-135.
61. Васецький В. Ю. Права людини як сучасна тенденція розвитку демократичних держав. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С. 130-134.
62. Величко Д. М., Ченшова Н. В. Четверте покоління прав людини у сфері охорони здоров'я: особливості становлення та сучасний стан в Україні. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С.3-9.
63. Вереша Р. В. Основні феноменологічні аспекти мети злочину. *Альманах права*. 2019. Випуск 10. С. 41-45.
64. Вестерман П. Верховенство права як юридичне обличчя держави. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 176-184.
65. Винокуров В. В. Права людини. Захист та забезпечення. *Альманах права*. 2021. Випуск 12. С.141-148.
66. Волкова О. М. Громадянське суспільство та права особи в умовах євроінтеграційних процесів. *Альманах права*. 2014. Випуск 5. С. 125-130.
67. Гетьман-П'ятковська І. А. Право і мораль як засадничий світогляд для майбутнього України. *Альманах права*. 2014. Випуск 5. С. 136-142.
68. Гетьман-П'ятковська І. А. Правовий прогрес: від ідеї верховенства права до її реалізації в юридичній практиці. *Альманах права*. 2016. Випуск 7. С. 126-130.
69. Горбач-Кудря І. Особливості протидії домашньому насильству в Україні: філософсько-методологічний аспект. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2022. № 1. Том 23. С. 94-105.
70. Головчук В. М. Інтерпретація норми права в аспекті основних типів праворозуміння. *Альманах права*. 2016. Випуск 7. С. 130-134.
71. Горн Н. Права людини: філософське обґрунтування та юридичний вимір. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С.13-32.
72. Горобець К. Верховенство права як ціннісно-нормативний феномен. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 207-214.
73. Гудима Д. Права людини: досвід дослідження з позиції соціально-антропологічного підходу. *Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : статті учасників Другого всеукраїнського «круглого столу» (Львів, 1-2 грудня 2006 р.)*. Львів : Край, 2007. С.59-81.
74. Денисюк М. В. Особливості взаємодії інститутів громадянського суспільства та інститутів правової держави: теоретичні і практичні аспекти. *Альманах права*. 2013. Випуск 4. С. 146-150.
75. Денисюк М. В. Поняття, сутність та природа інститутів громадянського суспільства. *Альманах права*. 2014. Випуск 5. С.158-165.
76. Драган І. Інститут покарання в культурно-ціннісному вимірі. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2018. № 1-2. Том 15-16. С. 237-250.
77. Дудаш Т. Праворозуміння крізь призму герменевтики / Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України. Львів: Край, 2010. 248 с.
78. Дудаш Т. Праворозуміння: антропологічна сутність. *Антропологія права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : статті учасників Другого всеукраїнського «круглого столу» (Львів, 1-2 грудня 2006 р.)*. Львів : Край, 2007. С. 131–144.
79. Дяченко Н. Я. Права людини як сутнісна характеристика демократичного розвитку держави. *Альманах права*. 2016. Випуск 7. С. 424-427.
80. Євграфова Є. П. Держава: правова цінність й інтегративна місія в українському суспільстві. *Альманах права*. 2015. Випуск 6. С. 178-184.
81. Євграфова Є. П. Деякі питання розвитку праворозуміння в контексті правового прогресу. *Альманах права*. 2016. Випуск 7. С. 144-147.
82. Жуган Д. М. Проблеми розуміння права на сучасному етапі трансформації суспільства. *Альманах права*. 2016. Випуск 7. С. 154-157.

83. Жуков Є. В. Трансформації аксіологічного змісту права в новітню добу: гуманістичний та ліберальний аспекти. *Альманах права*. 2013. Випуск 4. С. 158-162.
84. Завальнюк В. В. Роль юридичної антропології у сучасному правовому розвитку. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Випуск 47. С. 309-312.
85. Зимовець Р. Природне право і правова мораль. До питання співвідношення моралі та права у «Понятті права» Г. Харта. *Філософія права і загальна теорія права*. 2014. № 1-2. С.253-267.
86. Зільбер Д. О. Категорія «правосвідомість» як загальнолюдська цінність. *Альманах права*. 2015. Випуск 6. С. 184-188.
87. Іщук С. І. Громадянське суспільство як політико-правова категорія: сучасні концептуальні підходи. *Альманах права*. 2018. Випуск 9. С. 172-177.
88. Кабанець О. С. Ціннісно-правові аспекти демократії: актуальні питання сучасності. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С. 151-156.
89. Кабанець О. С. Праворозуміння в умовах глобалізації: теоретичний аналіз. *Альманах права*. 2011. Випуск 2. С. 183-187.
90. Калетник О. М. Право та мораль як складові духовної культури суспільства (право, мораль, гідність, справедливість, честь). *Альманах права*. 2013. Випуск 4. С. 180-184.
91. Камінська Н., Ковальов А. Антропологічний вимір досліджень прав і свобод засуджених. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2020. № 1. Том 19. С. 8-13.
92. Карпічков В. О. Правова реальність в аспекті інтеграційної надбудови суспільства. *Альманах права*. 2015. Випуск 6. С. 206-210.
93. Карпічков В. О. Правова реальність та правове життя суспільства: співвідношення та взаємодія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Право*. 2014. Випуск 24. Том 1. С.40-44.
94. Карпічков В. О. Правова реальність: категоріальний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія Право*. 2014. Випуск 25. Том 1. С. 45-49.
95. Карпічков В. О. Функції правової реальності: поняття та критерії класифікації. *Наше право: Науково-практичний журнал*. 2014. № 4. С. 11-16.
96. Кемпбелл Т. Права людини: демократичний шлях. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. №2. С. 33-50.
97. Kelsen Hans. General Theory of Norms. Oxford [England]: Clarendon Press, 2011. P. 104
98. Ковальчук О. М. Перспективи розвитку вітчизняної юридичної науки щодо праворозуміння. *Альманах права*. 2020. Випуск 11. С. 111-116.
99. Козак Ю.-М. Генеза наукового осмислення легітимації державної влади. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2017. № 2. Том 14. С. 236-250.
100. Козюбра М. Праворозуміння: поняття, типи та рівні. *Право України*. 2010. № 4. С. 10-21.
101. Козюбра М. Доктрина природного права: через історичні злети й падіння до визнання основою найважливіших досягнень сучасної правової теорії та практики. *Право України*. 2021. № 1. С. 12-42.
102. Костенко О.М. Злочин і відповідальність за нього у світлі соціального натуралізму (щодо соціально- натуралістичної доктрини кримінального правознавства). *Право України*. 2010. № 9. С.31-40.
103. Костенко О. Що таке природне право? Концепція природного права у світлі соціального натуралізму. *Право України*. 2021. № 1. С. 115-138.
104. Костицький М., Кушакова-Костицька Н. Справедливість як засіб і ціль у виправленні та ресоціалізації засуджених: філософське осмислення. *Філософські та методологічні проблеми права: науковий журнал*. 2018. № 1-2. Том 15-16. С. 11-24.
105. Костицький М., Кушакова-Костицька Н. Методологія теоретичного та практичного пізнання в юриспруденції як у науково-практичному комплексі. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2023. № 1. Том 25. С. 9-17.
106. Кривицький Ю. Філософія правової реформи: світоглядно-методологічний вимір. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2021. № 2. Том 22. С.11-21.
107. Куян І. Ідеї суверенної і незалежної держави в контексті національної ідеї України. *Право України*. 2021. № 2. С. 63-74.
108. Ладиченко В.В. Сутність, функції та соціальне призначення державної влади. *Альманах права*. 2016. Випуск 7. С. 56-60.
109. Лебедева О. В. Розвиток природно-правової теорії як наслідок формування правового світогляду. *Альманах права*. 2014. Випуск 5. С. 218

- 110.Левицька О. В. Діалектика істини у правових феноменах. *Право і суспільство*. 2018. № 4. Частина 2. С. 31–35.
- 111.Лемак В. Основні права людини як джерело права: постановка питання. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 2. С. 73-79.
- 112.Липовець Ю. Полеміка про універсальності прав людини. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2019. № 2. Том 18. С. 81-85.
- 113.Литвинов О. Роль теорій природного права у створенні сучасного світу (до питання про «другий осьовий час»). *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 221-233.
- 114.Лук'янова Г. Ю. Праворозуміння як категорія доктринальної правосвідомості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Юридичні науки»*. 2015. Випуск 6. Т. 1. С. 19–22.
- 115.Луцький Р. П. Доктринальні ознаки позитивного права. *Альманах права*. 2020. Випуск 11. С.52-56.
- 116.Луцький Р. П. Людиноцентризм у позитивному праві. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С.183-186.
- 117.Луцький Р. П. Система координат «людина – позитивне право (закон)». *Альманах права*. 2014. Випуск 5. С.223-227.
- 118.Львова О. Л. Від радянського тоталітарного державоцентризму до людиноцентристського реформування правової системи України. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С. 186-193.
- 119.Львова О. Л. Людина як найвища соціальна цінність (через призму християнського світогляду та реальності). *Альманах права*. 2014. Випуск 5. С. 227-233.
- 120.Львова О. Л. Моральні засади універсальності прав людини. *Альманах права*. 2020. Випуск 11. С.138-146.
- 121.Львова О. Л. Права людини та суспільний інтерес: у пошуках балансу. *Альманах права*. 2021. Випуск 12. С. 179-186.
- 122.Макаренко Л. О. «Піраміда» цінностей у правовій культурі. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С.193-198.
- 123.Макаренко Л. О. Права людини в Україні: сучасні виклики та загрози. *Альманах права*. 2021. Випуск 12. С. 76-89.
- 124.Макаренко Л. О. Роль правової ідеології та правової доктрини на формування національної правової культури. *Альманах права*. 2020. Випуск 11. С. 57-63.
- 125.Макеева О. М. Антропологічні засади правової комунікації. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С.198-202.
- 126.Максимов С. Теорія природного права: концептуальний і доктринальний виміри. *Право України*. 2021. № 1. С. 43-65.
- 127.Максимов С. Універсальність прав людини. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. №1. С.110-117.
- 128.Матушак М. Р. Дослідження поняття праворозуміння в сучасній юридичній науці. *Альманах права*. 2013. Випуск 4. С. 436-440.
- 129.Міма І. В. Справедливість у праві як форма прояву християнсько-нормативних цінностей. *Альманах права*. 2023. № 1. 264-269.
- 130.Михайленко Р. Власність і держава в контексті філософсько-правового осмислення. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2020. № 1. Том 119. С. 53-57.
- 131.Михайленко Р. Правова держава й трансформації власності. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2021. № 1. Том 21. С.79-83.
- 132.Моїсеєв С. Сучасна теорія прав людини: ліберальні та комунітаристські підходи. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 118-134.
- 133.Мороз О. Держава і місцеве самоврядування в Україні як інститути твердження влади народу (питання взаємодії). *Право України*. 2021. № 2. С. 42-51.
- 134.Музика І. В. Людиноцентристський вимір правового світогляду представників українського ренесансного гуманізму. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С.213-217.
- 135.Назаренко О. А. Теоретико-правова характеристика правосвідомості. *Право і суспільство*. 2023. № 2. Том 2. С.3-9.
- 136.Наставна Г. В. Інтегративне праворозуміння: спроба інтеграції існуючого чи самостійний науковий напрям. *Альманах права*. 2015. Випуск 6. С. 280-285.
- 137.Наставна Г. В. Роль антрополого-комунікативного підходу у пізнанні людиноцентризму в праві. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С. 217-221.
- 138.Невідомий В., Павлишин О. Місце ідеї миру в системі елементів ідеї права. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2022. № 1. Том 23. С. 35-43.

139. Несинова С. В. Аксіологічні засади інституту прав людини у правовій системі. *Альманах права*. 2015. Випуск 6. С. 289-295.
140. Несинова С. В. Генезис розвитку вчень про право і праворозуміння: історія і сучасність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право»*. 2013. Випуск 23. Ч.1. Т.1. С.64–67.
141. Оборотов Ю. Праворозуміння як аксіоматичне начало (постулат) права. *Право України*. 2010. №4. С.49–55.
142. Одинець О. О. Громадянське суспільство: аналітичні аспекти формування та взаємодії з державою. *Альманах права*. 2018. Випуск 9. С. 242-248.
143. Оніщенко Н. М. Баланс держави та громадянського суспільства в контексті правового світогляду. *Альманах права*. 2014. Випуск 5. С. 19-24.
144. Оніщенко Н. М. Правова доктрина, юридична наука та захист прав людини (коефіцієнт корисної дії). *Альманах права*. 2020. Випуск 11. С. 11-15.
145. Опішняк С. О. Антропологічно-правовий вимір природних прав людини: становлення та сучасний стан. *Альманах права*. 2020. Випуск 11. С. 345-350.
146. Островська Б. Право бути людиною. *Філософські та методологічні проблеми права: науковий журнал*. 2017. № 2. Том 14. С. 211-223.
147. Осядла М. В. Ціннісний вимір свободи у праві. *Альманах права*. 2015. Випуск 6. С. 301-306.
148. Павлишин О., Васюта Ю. Справедливість як елемент ідеї права та її місце в системі правових цінностей. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2020. № 2. Том 20. С.40-47.
149. Панов М. Правова доктрина та її значення для практики правотворення, правозастосування і розвитку юридичної науки: методологічні аспекти дослідження. *Право України*. 2022. №1. С. 9-22.
150. Пархоменко Н. М. Людиноцентризм як сутність діяльності держави. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С.31-36.
151. Пендюра М. М., Лапка О. Я. Толерантність і європейські правові цінності. *Альманах права*. 2023. № 1. С. 276-282.
152. Плавич В. П. Природа людини через пізнання сутності права, або людиноцентризм у праві. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С.58-63.
153. Плавич В. П. Проблеми пізнання права, його парадигмальні позиції і світоглядні функції. *Альманах права*. 2014. Випуск 5. С. 75-82.
154. Плавич В. П. Феномен права як соціорегулятор і модель правової дійсності. *Часопис Київського університету права*. 2011. №. 1. С. 9–13.
155. Плавич С. В. Усвідомлення права як відображення свободи, рівності та гідності особи в правовій теорії та юридичній практиці. *Альманах права*. 2013. Випуск 4. С. 252-257.
156. Погребняк С. Верховенство права в Україні: передумови та перспективи. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 29-36.
157. Подковенко Т.О. Антропологічний підхід до права як основа юридичної науки та практики. *Методологія в праві: монографія / [І.Безклубий, І.Гриценко, М. Козюбра та ін.] за заг. ред. І.Безклубого*. К.: Грамота, 2017. Розділ II. Глава 5.2. С. 240–250.
158. Подковенко Т.О. Антропологічний підхід до права як основа юридичної науки. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 32–38. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/2_2015.pdf
159. Подковенко Т.О. Концепція лібералізму Джона Локка. *Актуальні проблеми правознавства*. 2022. Випуск 1 (29). С.12-17.
160. Подковенко Т.О. Концепція природного права Густава Радбруха. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. Випуск 3 (27). С.37-42.
161. Подковенко Т.О. Ціннісні аспекти права в контексті сучасного праворозуміння. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. Випуск 21. Частина I. Том 3. С. 252-255.
162. Подковенко Т.О., Фігун Н. Проблеми праворозуміння в основних школах права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 261–264. URL: http://www.par.in.ua/2_2016/80.pdf
163. Подковенко Т.О., Чорна К. Соціокультурні засади концепції «живого права» Євгена Ерліха. *Актуальні проблеми правознавства: Збірник наукових праць Юридичного факультету ЗУНУ*. 2021. Випуск 4 (28). С. 18-24.
164. Podkovenko T. Aksjologiczno-konstytucyjne podstawy przeciwdziałania przestępczości - prawo i praktyka na Ukrainie. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, 2020. S. 55-82.

165. Podkovenko T. Zasada państwa prawa jako podstawa wartości demokracji. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: «Міжнародні і національні механізми прямої демократії: теорія і практика» (м. Івано-Франківськ, 22 січня 2021 року). С.109-113.
166. Подковенко Т.О. Плюралізм праворозуміння постмодерного суспільства. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. №1 (37). С.12-17.
167. Подковенко Т.О. Аксіологічні аспекти євроінтеграції. Legal support of European integration: general legal and sectoral aspect : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2024. 712 p. Р. 373-390. <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/book/451>
168. Подковенко Т.О. Хартія основних прав в аксіологічній системі Європейського Союзу. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» 19-20 квітня 2024 р., м. Тернопіль. С.56-59.
169. Подковенко Т.О. Аксіологія та загальні принципи Хартії основних прав Європейського Союзу. Збірник наукових статей та тез за матеріалами науково-практичної конференції «Права людини і демократія», присвяченої Дню Європи, 220-річчю Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та 5-річчю кафедри права Європейського Союзу, Харків, 9 травня 2024 року. С. 49-52.
170. Праворозуміння – фундамент юридичної науки та практики : Інтерв'ю д-ра юрид. наук, проф., академіка НАПрН України Петра Рабіновича – головному редакторові журналу «Право України», д-ру юрид. наук, проф., академіку НАПрН України Олександру Святоцькому. *Право України*. 2010. № 4. С.4–10.
171. Рабінович П. На шляху до формування доктрини основоположних прав людини. *Право України*. 2022. № 1. С. 23-38.
172. Рабінович П. Деякі сучасні концепції права в Росії та Україні (у світлі потребового праворозуміння). *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 150-168.
173. Рабінович П. Основоположні права людини: до загальнотеоретичної інтерпретації. *Філософія права і загальна теорія права*. 2015. № 1-2. С. 327-341.
174. Рабінович П. Праворозуміння: потребова інтерпретація. *Філософія права і загальна теорія права*. 2014. № 1-2. С. 229-238.
175. Рабінович П. Універсальні стандарти людяності як концептуальні засади антропоцентричного праворозуміння. *Право України*. 2021. № 1. С. 76-87.
176. Рабінович П., Бачинський Т. Природно-правовий світогляд: сутність, вихідні засади, механізм формування. *Філософія права і загальна теорія права*. 2014. № 1-2. С.417-428.
177. Рябовол Л. Праворозуміння як наукова проблема: деякі тенденції сучасного етапу дослідження. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 1 (17). С. 17-22.
178. Рябовол Л. Т. Праворозуміння як категорія юридичної науки. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №5. С. 47-50. URL: http://pap.in.ua/5_2018/11.pdf.
179. Савкін О. Проблема встановлення істини під час здійснення кримінального провадження. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2023. № 1. Том 25. С. 162-170.
180. Сатохіна Н. Вступ до герменевтичної теорії природного права. *Право України*. 2021. № 1. С.102-114.
181. Сиротненко Р. О. Принцип людиноцетризму в праві США: «право повинно бути вчасним». *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С.262
182. Ситар І. Праворозуміння як методологічний інструментарій акультураційних процесів (у контексті класифікації правових систем). *National Law Journal: theory and practice*. 2014 (June). С.40–43.
183. Сігріянська В. О. До питання про права людини: генезис тлумачень та уявлень. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С. 264-269.
184. Скоробогатов А. Праворозуміння: поняття і типологія. *Філософія права і загальна теорія права*. 2016. № 1-2. С. 204-210.
185. Скрипнюк О. Демократична, соціальна, правова держава в контексті національної ідеї України. *Право України*. 2021. № 2. С. 52-62.
186. Скрипнюк О. Проблеми взаємодії громадянського суспільства і держави в класичній німецькій правовій традиції другої половини XVIII – першої третини XIX ст. *Філософія права і загальна теорія права*. 2015. № 1-2. С.312-319.
187. Смородинський В. Держава у системі координат верховенства права. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 37-47.

- 188.Солоткий С. Онтологічний зміст легітимних очікувань у контексті конституційно-правового захисту прав людини. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2023. №1. Том 25. С. 171-179.
- 189.Стовба О. Динамічне праворозуміння: до питання предметної ідентифікації сучасної філософсько-правової думки. *Філософія права і загальна теорія права*. 2016. № 1-2. С. 162-169.
- 190.Стовба О. Сучасне природне право та динамічне праворозуміння. *Право України*. 2021. №1. С. 88-101.
- 191.Сунегін С. О. Антропоцентризм як парадигма розвитку юридичної науки: історичні витоки та сучасний контекст. *Альманах права*. 2021. Випуск 12. С. 237-252.
- 192.Теплюк М. Конституційне визначення публічної влади – ключова ланка юридичної доктрини України. *Право України*. 2021. № 2. С. 29-41.
- 193.Христокін Г. Ідея прав людини: пошук нових підходів обґрунтування в добу глобальних трансформацій. *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2021. № 1. Том 21. С.92-98.
- 194.Чепульченко Т. О. Права людини у демократичному суспільстві. *Альманах права*. 2021. Випуск 12. С.270-277.
- 195.Шевченко А. Є., Старостюк А. В. Ціннісні детермінанти пізнання права як складова правового прогресу. *Альманах права*. 2016. Випуск 7. С. 44-47.
- 196.Шелих А. А. Правова держава, правосвідомість та забезпечення прав людини. *Альманах права*. 2020. Випуск 11. С. 358-364.
- 197.Шершель О. Обмеження прав людини: філософсько-правовий аспект *Філософські та методологічні проблеми права : науковий журнал*. 2023. № 1. Том 25. С. 180-186.
- 198.Шмоткін О. В. Філософія права як фундаментальна юридична наука. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (14). С. 307-320.
- 199.Щадило О. І. Аксіологічний вимір принципу свободи особистості. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 14. С. 25–31.
- 200.Щадило О. І. Дискурс свободи у філософії права. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2018. Випуск 4. URL: https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/visnuk_4_2019_ur.pdf
- 201.Щадило О. І. Розуміння свободи у європейській філософії права (XIV–XVII ст.). *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2018. № 6. С. 58–64.
- 202.Ющик О. І. Цінність особистості в праві: методологічні питання критеріїв виміру. *Альманах права*. 2017. Випуск 8. С. 13-16.
- 203.Ющик О. Про “посткласичну теорію права” та її наукову новизну. *Право України*. 2022. №2. С.9-20.
- 204.Ющик О. Юридична доктрина України: актуальність і науково-методологічні основи. *Право України*. 2021. № 2. С. 13-28.
- 205.Ягунов Д. В. Чи можна продавати «право карати»? (філософсько-правовий аналіз феномена в'язничної приватизації). *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Випуск 59. С. 97-105.
- 206.Яремко О. М. Мета покарання в контексті антропологічного підходу до права. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 5. С. 42-47.
- 207.Яремко О. М. Проблема покарання в філософсько-правовій думці античності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2005. № 2. С. 344-350.